

Fimmtudaginn 24. október 1996.

Nr. 282/1995. **Íslandsbanki hf.**

(Jón Steinar Gunnlaugsson hrl.)

gegn

Árna Guðjónssyni

(Ragnar Aðalsteinsson hrl.)

Bankar. Ábyrgð. Fjárfkrafa.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Haraldur Henrysson, Guðrún Erlendsdóttir, Hjörtur Torfason, Hrafn Bragason og Pétur Kr. Hafstein.

Áfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 21. ágúst 1995. Hann krefst aðallega sýknu af kröfum stefnda, til vara, að hann verði aðeins dæmdur til að greiða stefnda 695.000 krónur, og til þrautavara 2.595.000 krónur með þeim vöxtum, sem dæmdir voru í héraði. Þá krefst hann málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar hins áfrýjaða dóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Nokkur ný gögn hafa verið lögð fyrir Hæstarétt.

I.

Eins og lýst er í hinum áfrýjaða dómi, hafði stefndi verið viðskiptavinur áfrýjanda um langa hríð og fyrir stofnun hans viðskiptamaður Iðnaðarbanka Íslands hf. við Lækjargötu í Reykjavík. Var stefndi meðal stofnenda þess banka, en hann var trésmiður og var með rekstur á því sviði. Hafði hann umfangsmikil viðskipti við bankann og kveðst hafa átt þar marga reikninga. Stefndi átti einkum samskipti við Stefán Hjaltested, sem var skrifstofustjóri í Iðnaðarbankanum við Lækjargötu og síðar þjónustustjóri í útibúi áfrýjanda. Því er lýst í héraðsdómi, að þjónustustjórinn ráðstafaði fjármunum af tveimur reikningum stefnda, sem voru í vörslu áfrýjanda, í eigin þágu. Með dómi Héraðsdóms Reykjavíkur 14. júní 1994 var hann meðal annars dæmdur fyrir fjárdrátt, þar sem hann hefði ekki getað staðið skil á fjármunum þeim, er stefndi hefði falið honum að

ráðstafa fyrir sig. Aðilar deila um það, hvort hér hafi verið um að ræða persónulegt lán til þjónustustjórans frá stefnda eða hvort stefndi hafi falið honum féð til ávöxtunar í bankanum.

II.

Úttektarmiðar þeir, sem hér koma við sögu, eru frá 4. og 5. október 1989, 30. mars 1990 og 29. maí 1990. Stefndi undirritaði sjálfur fyrstu tvo miðana, en þjónustustjórinn hina tvo. Stefndi bar fyrir dómi, að hann hefði ekki fyllt miðana út að öðru leyti, enda hefði hann treyst þjónustustjóranum, og hann hefði haft sitt leyfi til að ávaxta peningana. Spurningu þess efnis, hvort þjónustustjórinn hefði boðist til að ávaxta féð með 2% ávöxtun umfram hæstu innlánsvexti, svaraði stefndi þannig: „Ég man nú ekki, hann sagðist bara geta ávaxtað þetta betur, – á betri máta en mínir peningar væru á í bankanum . . .“. Í yfirheyrslum vegna fjárdráttarmálsins sagðist stefndi minnst þess, að þjónustustjórinn hefði talað um það að fá eitthvað af peningunum að láni, og kvaðst hann ekki hafa sett sig upp á móti því, svo framarlega sem um hærri ávöxtun væri að ræða. Tveir starfsmenn áfrýjanda hafa borið fyrir dómi, að stefndi hafi sagt þeim, að hann hefði lánað þjónustustjóranum fjárhæðir þær, sem hér er deilt um.

Áfrýjandi fullyrðir, að stefndi hafi um hver áramót, eftir að ofangreindar úttektir fóru fram, fengið send hefðbundin yfirlit frá honum, sem hafi borið með sér, að þessar fjárhæðir hafi verið teknar út af reikningum stefnda, og jafnframt, að þær væru ekki inni á öðrum reikningum stefnda hjá áfrýjanda. Stefndi hefur ekki mótmælt því að hafa fengið þessi yfirlit yfir reikninga sína hjá áfrýjanda, og kveðst hann ekki hafa gert athugasemdir við þau. Á handrituðu yfirliti, sem þjónustustjórinn afhenti stefnda, kemur fram, að 800.000 krónur hafi verið greiddar inn á skuldina fyrir árslok 1992. Af gögnum málsins verður ekki séð, að þær innborganir hafi farið fram í gegnum bankann, en stefndi hefur ekki mótmælt því að hafa tekið við þeim.

Misferli þjónustustjórans með fjármuni, sem voru inni á reikningum hjá áfrýjanda, kom í ljós í marsmánuði 1993, um þremur árum eftir að tekið var út af reikningum stefnda. Allan þann tíma hreyfði stefndi engum andmælum, þótt hann hafi mátt sjá af yfirlitunum frá

áfrýjanda, að peningarnir væru farnir af reikningum hans og væru ekki á öðrum reikningum hans í bankanum. Með vísan til þess, sem að framan er rakið, mátti stefnda vera það ljóst, að þjónustustjórinn leit á féð sem persónulegt lán til sín eða fé, sem hann mætti ávaxta á eigin vegum og áfrýjandi bar ekki ábyrgð á. Samkvæmt þessu ber að sýkna áfrýjanda af kröfum stefnda.

Eftir atvikum þykir rétt, að hvor aðila beri sinn kostnað af málinu í héraði og fyrir Hæstarétti.

D ó m s o r ð:

Áfrýjandi, Íslandsbanki hf., skal vera sýkn af kröfum stefnda, Árna Guðjónssonar.

Málskostnaður í héraði og fyrir Hæstarétti fellur niður.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 12. júlí 1995.

Mál þetta, sem dómtekið var 27. júní 1995, höfðaði Árni Guðjónsson, kt. 120323-4909, Súðarvogi 7, Reykjavík, gegn Íslandsbanka hf., kt. 421289-5069, Kringlunni 7, Reykjavík, með stefnu, birtri 30. desember 1994.

Dómkröfur stefnanda eru þær, að stefndi verði dæmdur til að greiða sér 4.258.071 kr. ásamt dráttarvöxtum skv. III. kafla vaxtalaga frá 1. október 1992 til greiðsludags og málskostnað allan að mati dómsins, þar á meðal hæfilegt endurgjald vegna starfa lögmanns að teknu tilliti til vinnu lögmannsins, vandasemi verksins, hagsmuna í húfi og annarra viðeigandi sjónarmiða.

Dómkröfur stefnda eru þær aðallega, að hann verði sýknaður af stefnukröfum, og til vara, að stefnukröfur verði lækkaðar verulega. Í báðum tilvikum er krafist málskostnaðar að skaðlausu. Þess er krafist, að dómari úrskurði, að stefnandi greiði stefnda virðisaukaskatt af málskostnaði í samræmi við lög nr. 50/1988, þar sem hann sé ekki virðisaukaskattsskyldur.

I.

Málavöxtum er í stórum dráttum lýst svo af hálfu stefnanda, að hann hafi lengi verið viðskiptamaður stefnda og fyrir stofnun hans viðskiptamaður Iðnaðarbanka Íslands hf., Lækjargötu, Reykjavík. Vegna viðskipta sinna við bankann hafi stefnandi einkum átt samskipti við Stefán Hjaltsted, en hann hafi verið skrifstofustjóri og þjónustustjóri í bankanum við Lækjargötu og síðar í öðru útibúi bankans. Stefnandi hafi um árabíl notið fjármálalegrar aðstoðar og ráðgjafar stefnda, og hafi áður nefndur starfsmaður hans annast hana, en hann hafi áður starfað í Iðnaðarbanka Íslands hf. í Lækjargötu.

Á tímabilinu október 1989 til júlí 1990 hafi stefndi ráðlagt stefnanda að taka út inneignir sínar á svokölluðum bónusreikningi, samtals 3.395.000 kr., til ráðstöfunar á aðra reikninga með hagstæðari ávöxtun í bankanum. Af reikningi stefnanda hafi verið teknar 1.350.000 kr. 4. október 1989, 1.350.000 kr. 5. október 1989, 195.000 kr. 30. mars 1990 og 500.000 kr. 1. júní 1990, samtals 3.395.000 kr.

Samkvæmt því, sem starfsmaður stefnda, Stefán Hjaltested, hafi reiknað út, hafi inneign stefnanda hjá stefnda numið 1. október 1992 4.658.071 krónu, en stefndi hafi síðan greitt stefnanda 400.000 kr. með innborgunum 27. október 1992 og 21. desember 1992.

Í opinberri rannsókn vegna atburða hjá stefnda hafi komið í ljós, að misfarið hafi verið með peninga viðskiptamanna hans. Samkvæmt dómi Héraðsdóms Reykjavíkur, sem kveðinn var upp 14. júní 1994, í máli ákæruvaldsins gegn Stefáni Hjaltested sé að finna lýsingu á, hvernig farið hafi verið með féð, sem stefnandi átti inni hjá stefnda. Þar komi fram, að starfsmaðurinn, Stefán Hjaltested, hafi tekið 1.350.000 kr. út af reikningi stefnanda nr. 513-15-52245 í Iðnaðarbanka Íslands hf. 4. október 1989 og lagt 1.037.733 kr. inn á reikning nr. 513-52245 og notað síðan til að greiða víxilskuld, sem hafi verið stefnanda óviðkomandi. Þá hafi starfsmaðurinn lagt 155.707 kr. inn á eigin reikning, og 156.560 kr. hafi starfsmaðurinn fengið í reiðufé. Hinn 5. október 1989 hafi starfsmaður stefnda tekið 1.350.000 kr. út af reikningi stefnanda og lagt inn á bankareikning konu sinnar nr. 0401-26-129000. Hinn 30. mars 1990 hafi starfsmaðurinn flutt 500.000 kr. út af reikningi stefnanda nr. 514-26-103282 hjá stefnda og lagt inn á eigin bankareikning. Hinn 29. maí 1990 hafi starfsmaður stefnda tekið 195.000 kr. út af reikningi stefnanda nr. 513-1352245 og lagt inn á bankareikning nr. 0546-26-50 í eigu firmans HITT, sem eiginkona hans rak. Starfsmaðurinn hafi verið dæmdur til refsingar fyrir fjárdrátt, meðal annars út af framangreindri háttsemi.

Eftir að stefndi hafi staðið starfsmann sinn að fjárdrætti, hafi starfsmaðurinn komið til stefnda og látið hann fá víxil og viljað láta svo líta út sem hann hefði ekki dregið sér féð úr sjóðum stefnda.

Af hálfu stefnanda hefur verið lagt fram handritað skjal á línustrikuðu blaði, sem hann segir vera útreikning á innstæðu sinni. Á skjalið er rituð sundurliðun á nafnverði og vöxtum tímabilið 4. október 1989 til 1. október 1992 ásamt samlagningu þeirra, sem nemur 4.658.071 krónu. Til hliðar við athugasemdirnar „innb. 27/10 92“ og „31/12 92“ er ritað tvisvar „200.000-“.

Um málavexti vísar stefndi til stefnu, en segir stefnanda hafa lánað Stefáni Hjaltested persónulega þær fjárhæðir, sem hann krefst greiðslu á. Stefn-

andi hafi sjálfur tekið út 2.750.000 kr. og síðan veitt Stefáni heimild til að taka út 695.000 kr.

Stefndi hefur lagt fram fjóra úttektarseðla. Þrír þeirra eru merktir Iðnaðarbankanum, og eru þeir fyrir úttektum af reikningi stefnanda nr. 15-52245. Á tveimur þeirra nemur úttekt 1.350.000 kr., og eru handritaðar dagsetningar 4. október 1989, en samkvæmt tölvuáritun er fyrri færslan frá 4. október 1989 og hin síðari 5. október 1989. Eiginhandaráritunin „Árni Guðjónsson“ er á báðum þessum seðlum. Samkvæmt þriðja seðlinum eru milli-færðar 195.000 kr., en á hann er skrifað „samk. beiðni eiganda“. Fjórdi seðillinn er merktur stefnda, og samkvæmt honum eru teknar 500.000 kr. út af reikningi stefnanda nr. 514-26-103282. Ekki er kvittað fyrir móttöku, en ólæsileg skammstöfun er undir yfirskriftinni „samþykki deildar“. Stefndi hefur auk þess lagt fram ljósrit sex handritaðra yfirlita yfir útreikninga, og segir hann stefnanda hafa afhent þau forstöðumanni endurskoðunardeildar stefnda. Á einu þessara skjala eru meðal annars tilgreindar ofangreindar fjárhæðir ásamt sömu dagsetningum og á framangreindum úttektar- og millifærslumiðum, en til hliðar er ritað „lán“. Stefndi segir stefnanda hafa upplýst, að þjónustustjórinn, Stefán, hafi útbúið skjölin og afhent sér.

Í starfslýsingu þjónustustjórans, Stefáns Hjaltested, sem lögð var fram af hálfu stefnda, kemur fram, að hann stjórnaði þjónustu og rekstri útibúsins gagnvart einstaklingum og fyrirtækjum í anda gæðastefnu stefnda, og jafnframt var hann staðgengill útibússtjóra. Auk þess heyrðu undir hann markaðs- og þjónustumál, og hafði hann meðal annars yfirumsjón með samskiptum og þjónustu bankans við viðskiptavinum í sínu útibúi.

Stefnandi kom fyrir dóminn og lýsti viðskiptum sínum við stefnda og fyrrverandi þjónustustjóra hans, Stefán Hjaltested. Þau hafi hafist, um leið og Iðnaðarbankinn var stofnaður, og hann hafi kynnst Stefáni, þegar hann byrjaði að vinna í Iðnaðarbankanum fyrir um það bil 25 árum. Hann hafi verið viðskiptamaður, hluthafi og jafnframt tekið að sér að vinna verk í þágu bankans. Það hafi ekki farið fram hjá sér, að vegur Stefáns fór vaxandi í bankanum og að hann naut æ meira trausts. Stefnandi segist hafa notið aðstoðar bankans til að skoða, hvaða reikningar gæfu besta ávöxtun. Stefán hafi verið sá starfsmaður bankans, sem hafi veitt sér þessa ráðgjöf og í raun hinn eini, sem hafi skipt sér af fjármálum sínum. Árið 1989 hafi Stefán ráðlagt sér að skipta um ávöxtunarleiðir, og hafi sú ráðgjöf farið fram á skrifstofu Stefáns hjá stefnda. Öll samskipti þeirra hafi verið í bankanum á skrifstofu Stefáns, en að vísu hafi hann unnið smávegis fyrir Stefán heima hjá honum. Ekki kvaðst stefnandi geta sagt til um, hvaða innlánsreikninga Stefán hefði nefnt, enda hefði þetta verið flókið mál.

Stefnandi sagði, að aldrei hefði komið til álita hjá sér að lána Stefáni féð persónulega. Hins vegar hefði Stefán ráðið því sjálfur, hvernig hann ráðstafaði fénu samkvæmt úttektarmiðunum. Stefán hefði haft leyfi sitt til að ávaxta peningana. Hann hefði skrifað nafn sitt á úttektarmiðana, en að öðru leyti hefðu þeir verið óútfylltir, þegar hann afhenti Stefáni þá. Hann hefði sjálfur aldrei tekið við peningunum. Hann hefði fengið send yfirlit frá Stefáni, en aldrei litið á þau eða farið yfir þau. Stefán hefði séð um þessi mál fyrir sig, enda ótal leiðir í bönkum til ávöxtunar. Stefán hefði séð um að færa af hlaupareikningi sínum yfir á betri reikninga. Stefnandi kvaðst hafa talið sig hafa öruggan og traustan ráðgjafa og treyst honum algjörlega. Stefnandi taldi, að sennilega hefði hann fengið upplýsingar um seinni úttektirnar tvær, sem námu samtals 695.000 krónum, á yfirlitum frá bankanum og hann ekkert haft við þær að athuga. Aðspurður um vixilinn, sem Stefán afhenti honum, sagði stefnandi aldrei hafa komið til greina að breyta skuldbindingu bankans í vixilskuldbindingu á hendur Stefáni. Hann hefði talið, að Stefán væri að reyna að bjarga eigin skinni.

Stefán Hjaltested, fyrrum þjónustustjóri stefnda, bar fyrir réttinum, að 2.700.000 kr., sem teknar voru út 4. og 5. október 1989 af reikningi stefnanda, hefðu verið persónulegt lán til sín. Stefnandi hefði ritað nafn sitt undir úttektarseðlana, en hann sjálfur fyllt þá út að öðru leyti. Stefán sagðist þó telja, að búið hefði verið að rita fjárhæðina á seðilinn, þegar stefnandi ritaði undir hann. Seinna, það er 30. mars 1990 og 29. maí 1990, hefði hann tekið af reikningum stefnanda samtals 695.000 kr. og tilkynnt stefnanda það símleidis eftir á. Stefán viðurkenndi, að þrátt fyrir áritun þess efnis á millifærsluseðilinn frá 29. maí 1990, þegar hann millifærði 195.000 kr., hefði sú millifærsla ekki verið samkvæmt beiðni. Hann hélt því jafnframt fram, að það hefði verið sitt sjónarmið, að þessar seinni úttektir af reikningum stefnanda væru einnig lán. Stefán kvaðst hafa beðið stefnanda að fyrra bragði um að lána sér framangreindar fjárhæðir og ekki verið nein fyrirstaða hjá stefnanda. Það hefði verið rätt um, að hann fengi lánið með 1-2% hærri vöxtum en hæstu innlánsvextir voru. Aðspurður, hvort hann hefði gert stefnanda grein fyrir áhættunni samfara því að lána féð sér persónulega, bar Stefán, að um það hefði ekkert verið rätt eða hann myndi ekki eftir því, og enn fremur, að viðskiptin hefðu farið fram í vinnutíma sínum. Stefán kvaðst hafa samið skjalið með útreikningnum, sem stefnandi reisir kröfur sínar á, og enn fremur þau sex handskrifuðu yfirlit yfir útreikninga, sem lögð hafa verið fram. Kvaðst hann hafa afhent þau stefnanda í útibúi stefnda eða á verkstæði stefnanda. Það hefði hann gert í því skyni að leyfa honum að fylgjast með. Stefnandi hefði farið fram á greiðslu seinni hluta árs 1992 og hann þá reynt að borga inn á skuldina.

Jónatan Ólafsson, forstöðumaður endurskoðunardeildar stefnda, og Jón Þórisson, útibússtjóri hjá stefnda, hafa báðir borið fyrir dóminum, að stefnandi hafi sagt þeim, að hann hefði lánað Stefáni Hjaltested umdeildar fjárhæðir. Lagðir hafa verið fram svokallaðir samtímaminnispunktar Jónatans, þar sem meðal annars er að finna eftirfarandi athugasemdir: „Árni Guðjónsson smiður, vinur Stefáns, hefur lánað Stefáni. Stefán skuldar honum núna 4 millj.“ „Árni Guðjónsson ca. 4 millj. með vitund Á. G.“ Einnig hefur stefndi lagt fram afrit bréfs Jónatans til lögmanns stefnda, en þar segir: „Árni orðaði það á þá leið, að hann hefði viljað „hjálpa stráknum“, en þeir væru búnir að þekkja lengi og Árni aldrei trúað neinu misjöfnu á Stefán. Árni sagðist vita, að Stefán hefði notað peningana í rekstur fyrirtækja sinna . . .“. Staðfesti Jónatan þessi skjöl fyrir dóminum sem rétt.

Í fyrrnefndum dómi Héraðsdóms Reykjavíkur í málinu ákærvaldið gegn Stefáni Hjaltested er því lýst, að Árni minnst þess, að ákærði hefði talað um það að fá eitthvað af þessari fjárhæð að láni, og hann ekki sett sig upp á móti því, svo framarlega sem um hærri ávöxtun væri að ræða.

Ágreiningur aðila stendur einkum um það, hvort stefnandi hafi falið stefnda 3.395.000 kr. til ávöxtunar eða hvort hann hafi veitt Stefáni Hjaltested, fyrrverandi þjónustustjóra, þá fjárhæð persónulega að láni.

II.

Stefnandi heldur því fram, að þar sem stefndi sé viðskiptabanki og hafi það hlutverk að ávaxta fé viðskiptamanna sinna, hafi afhending fjárens af hálfu stefnanda til ávöxtunar verið í hæsta máta eðlileg. Það hafi verið hlutverk starfsmanns stefnda að leiðbeina og ráðleggja viðskiptamönnum stefnda. Stefnandi hafi fallist á þá ráðgjöf starfsmannsins að breyta ávöxtunarleiðum til að ávaxta sparifé hans. Stefndi hafi leitað eftir viðskiptum við stefnanda og hafi löngum auglýst og hvatt almenning til að leggja fé inn á reikninga hjá sér, enda sé slíkur sparnaður til þess fallinn að auka öryggi viðskiptamanna og létta þeim lífið á elliárum. Stefndi hafi talið sig sérstaklega hæfan til að ávaxta sparifé viðskiptamanna á sem hagstæðastan hátt. Stefnandi hafi mátt treysta því, að stefndi ávaxtaði féð í samræmi við loforð sín og skilaði síðan fénu að ávöxtunartíma liðnum að viðbættum vöxtum. Stefnda sé lögskylt að skila fénu, þegar svo standi á, og að auki hafi hann sérstaklega samið um það á bindandi hátt.

Stefnandi segir líklegt, að bankastjórar Iðnaðarbanka Íslands hf., sem nú séu á meðal forsvarsmanna stefnda, hafi vitað um þá fjármálalegu ráðgjöf, sem stefnandi hafi notið hjá bankanum fyrir milligöngu starfsmannsins Stefáns Hjaltested. Stefnandi hafi ekki haft ástæðu til að ætla annað en að

starfsmaðurinn rækti starf sitt í umboði stefnda og á ábyrgð hans, enda hefði stefnandi ekki fengið neina ábendingu eða tilkynningu um, að starfsmaðurinn hefði um hönd einkarekstur innan bankans.

Stefnandi bendir á, að Stefán Hjaltested hafi notið sérstaks trausts stjórnar stefnda, og hafi það birst í sífellt ábyrgðarmeiri störfum hans. Byggt er á því, að þjónustustjórar hafi sérstakar skyldur gagnvart viðskiptamönnum og stefndi talið viðskiptamönnum trú um, að þeim mætti sérstaklega treysta, bæði ráðgjöf þeirra og gerðum, svo sem tilfærslu peninga milli reikninga.

Við munnlegan málflutning benti lögmaður stefnanda máli sínu til stuðnings á dóm Hæstaréttar frá árinu 1993, sem er í dómasafni á bls. 2328, og dóma frá 26. janúar, 16. febrúar og 22. júní árið 1995, sem hann taldi sýna, að gera yrði mjög ríkar kröfur til banka um vandvirkni og varúð. Af hálfu stefnanda var lögð á það áhersla, að hann hefði aldrei átt einkaviðskipti við þjónustustjóra stefnda, Stefán Hjaltested. Við mat á þeirri staðhæfingu stefnda, að um persónulega lánveitingu stefnanda til stefnda hefði verið að ræða, verði að hafa í huga sennileika hennar. Við mat á sannleiksgildi frásagna vitnanna Jónatans Ólafssonar og Jóns Þórissonar megi ekki gleyma, að báðir þessir menn starfi fyrir stefnda og eigi það því á hættu að missa starf sitt, vitni þeir stefnda í óhag. Af þessum sökum séu þeir mjög nærri því að hafa aðilastöðu í málinu. Stefnandi hafi aldrei sagt, að hann hefði lánað þjónustustjóra bankans, Stefáni Hjaltested, umræddar fjárhæðir. Hann hefði í mesta lagi haft orð um það, að hann blandaði sér ekki í það, hverjum stefndi lánaði féð. Eins og skattframtöl sín frá árunum 1989 til 1991 sýni, hafi hann talið þetta fé fram til skatts sem inneign hjá stefnda. Hann leggi hins vegar ekki fram reikningsyfirlit yfir bankainnstæður sínar í ljósi þess, að stefndi einn geti sannað, hvað hafi orðið um peningana í bankanum. Verið gæti, að sér hafi ekki verið send nein yfirlit. Enn fremur yrði ekki fram hjá því litið, að Stefán hefði verið dæmdur fyrir fjárdrátt, en ekki lánveitingu. Sönnunarbyrðin hvíli á þeim, sem haldi því fram, að sá dómur sé rangur.

Um lagarök vísar stefnandi til reglna samningaréttar, eins og þær komi meðal annars fram í lögum nr. 7/1936 um samningsgerð, umboð og ógilda löggerninga. Enn fremur vísar hann til almennra reglna kröfuréttar og laga nr. 86/1985 um viðskiptabanka, einkum 26. gr., þar sem því sé lýst, að starfsemi viðskiptabanka sé fólgin í geymslu og ávöxtun fjár. Kröfuna um dráttarvexti styður stefnandi 3. kafla vaxtalaga nr. 25/1987, sbr. lög nr. 67/1989 um breytingu á þeim lögum.

Krafan um málskostnað styðst við 1. mgr. 130. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála, sbr. 3. mgr. 129. gr. sömu laga svo og við 2. mgr. 2. gr. laga nr. 61/1942 um málflytjendur.

Stefndi heldur því fram, að stefnandi hafi sjálfur tekið út 2.700.000 kr. og veitt Stefáni Hjaltested heimild til að taka út 695.000 kr. af bankareikningum sínum. Því er mótmælt, að þessar fjárhæðir séu í vörslu stefnda og honum beri því ekki að greiða stefnanda þær. Stefndi segir það ekki rétt, að stefndi hafi ráðlagt stefnanda að taka út innstæður sínar, og kveðst hann ekki kannast við að hafa gefið út skjalið, sem stefnandi styður kröfur sínar við, og mótmælir því sem röngu og óstaðfestu. Það og hinir handrituðu útreikningar séu stefnda óviðkomandi og stafi ekki frá honum. Þessi skjöl sanni ekki stefnukröfuna. Stefndi mótmælir því, að forsvarsmenn stefnda hafi vitað um þá fjármálalegu ráðgjöf, sem Stefán Hjaltested veitti stefnanda, og að hún hafi verið veitt í umboði stefnda eða á hans ábyrgð. Því er mótmælt, að inneign stefnanda hjá stefnda hafi verið 4.658.071 króna 1. október 1992 og að stefndi hafi greitt 400.000 kr.

Stefndi heldur því fram, að stefnandi hafi lánað Stefáni Hjaltested persónulega þá fjármuni, sem hann krefjist nú greiðslu á. Á þeim tíma, er fjárdráttarmál Stefáns hafi komið upp, hafi stefnandi rætt við tvo starfsmenn hans sinn í hvoru lagi og sagt þeim báðum, að hann hefði lánað Stefáni fjárhæð, sem nemi stefnufjárhæðinni. Um þetta hafi verið ritaðir samtíma-minnispunktar, sem hann hafi lagt fram. Enn fremur bendir hann á, að á ljósriti handritaðs útreiknings, sem hann hafi lagt fram, séu umræddar fjárhæðir sagðar vera lán.

Stefndi fullyrðir, að stefnandi hafi um hver áramót, eftir að umræddar úttektir fóru fram, fengið send yfirlit frá sér, sem hafi borið með sér, að umræddar fjárhæðir voru ekki inni á neinum reikningum hans hjá stefnda. Það hafi verið skorað á stefnanda að gera athugasemdir við yfirlitin, en það hafi hann ekki gert. Með því hafi stefnandi samþykkt fyrrgreindar úttektir og ekki gert kröfu um, að þær væru inni á öðrum reikningum hans. Gert er ráð fyrir, að stefnandi viti, hvernig almenn bankaviðskipti eigi að fara fram, og hann hafi stundað slík viðskipti árum saman. Stefndi hafi vitað eða mátt vita, að yfirlit þau og útreikningar, sem hann hafi fengið frá Stefáni Hjaltested, stöfuðu ekki frá stefnda, enda hefði hann aldrei fengið yfirlit þessarar gerðar áður. Bent er sérstaklega á, að ekki sé þess getið, að fjárhæðirnar séu inni á reikningi stefnanda hjá stefnda. Stefnanda hafi borið að leita nánari upplýsinga hjá stefnda um fram lögð yfirlit, ef hann taldi þau stafa frá honum, og þá sérstaklega með tilliti til þess, að í þeim komi fram greinilegar villur, bæði hvað varði útreikning fjárhæða og misvísandi upplýsingar um vaxtafót. Stefnandi hafi enn fremur vitað, frá því að umræddar fjárhæðir voru teknar út, að þær hefðu ekki verið inni á öðrum reikningum hans,

og því hafi hann í raun samþykkt það. Til vara vísar stefndi til þess, að stefnandi hafi veitt samþykki með athafnaleyfi sínu.

Því er haldið fram af hálfu stefnda, að rökstuðning skorti fyrir því, hvers vegna eigi að taka kröfur stefnanda til greina. Stefnandi þurfi að eiga innstæðu á reikningi, ef hann vilji kröfu sína tekna til greina á grundvelli reglna samningaréttar. Ljóst sé, að stefnufjárhæðin sé ekki inni á reikningi hans. Tilvísun til almennra reglna kröfuréttar í stefnu sé ekki rökstudd nánar. Stefndi segist geta fallist á það, að hafi stefnandi lagt fé inn hjá honum, eigi hann rétt á að fá það fé aftur, en þó því aðeins að hann hafi ekki sjálfur tekið féð út eða gefið einhverjum heimild til þess. Stefndi styður sýknukröfu sína þeim rökum, að stefnandi sjálfur eða aðili, sem hann hafi veitt heimild til úttektar af reikningum sínum, sé þegar búinn að taka út umræddar innstæður. Stefndi heldur því fram, að telji stefnandi sig þrátt fyrir þetta eiga rétt til greiðslu jafnvirðis þess, sem tekið hafi verið út, sé vart unnt að leiða slíkan rétt af öðru en almennum skaðabótaoreglum. Það hafi stefnandi ekki gert. Ef stefnandi haldi því fram, að hann eigi umræddar fjárhæðir inni á einhverjum reikningum hjá stefnda, vanti upplýsingar um þá reikninga, gerð þeirra, númer, stofnun og vaxtakjör. Ef miðað sé við, að stefnandi hafi eignast kröfu á stefnda vegna skaðaverks starfsmanns hans, telji stefndi, að þess verði að geta skýrlega í stefnu. Það sé ekki gert. Því sé einnig mótmælt, að skilyrði fyrir húsbóndaábyrgð komi til greina.

Af hálfu stefnda er vaxtakröfum stefnanda mótmælt sérstaklega. Því er mótmælt, að stefndi hafi lofað að greiða stefnanda þá vexti, sem reiknaðir séu á skjalinu, er stefnandi reisir kröfur sínar á. Þeir, sem eigi fé á reikningum hjá stefnda, eigi rétt á innlánsvöxtum á innstæður sínar eftir ákvörðun bankaráðs. Upplýsingar um þá liggi frammi í öllum útibúum stefnda. Þeir vextir, sem stefndi krefjist, hafi aldrei verið í gildi hjá stefnda né stefndi boðið þá. Upphafstíma dráttarvaxta er enn fremur mótmælt.

IV.

Forsendur og niðurstæða.

Það er óumdeilt, að fyrrum þjónustustjóri stefnda ráðstafaði í eigin þágu fjármunum af reikningi stefnanda, sem voru í vörslum stefnda. Hins vegar deila aðilar málsins um það, hvort heimild Árna til fyrrum þjónustustjóra stefnda til úttektar af reikningum sínum hjá stefnda hafi falið í sér heimild til ávöxtunar fjárens hjá stefnda eða hvort um hafi verið að ræða persónulegt lán til þjónustustjórans, sem stefndi beri ekki ábyrgð á.

Af gögnum málsins er ljóst, að Stefán gat mælt fyrir um millifærslur af reikningum viðskiptamanna yfir á reikninga annarra viðskiptamanna og

jafnvel yfir á eigin reikninga. Með hliðsjón af þessu og starfslýsingu þjónustustjórans, Stefáns Hjaltsted, sem rakin var hér að framan, verður að ætla, að viðtaka fjármuna viðskiptavina, hvort sem það var í formi reiðufjár eða undirritaðra úttektarseðla af reikningum þeirra, til ávöxtunar og ráðstöfunar á aðra reikninga hafi verið innan marka þess umboðs, sem hann hafði í krafti þeirrar stöðu, er hann gegndi fyrir stefnda, sbr. 2. mgr. 10. gr. laga nr. 7/1936 um samningsgerð, umboð og ógilda löggæringa. Á sama hátt verður að telja, að fyrrum þjónustustjóri stefnda hafi við þær aðstæður getað samið með bindandi hætti við viðskiptavini um vaxtakjör, og er þá ekki rétt að gera þá kröfu til almennra viðskiptavina banka, að þeir kanni það sérstaklega, hvort þau vaxtakjör, sem starfsmenn banka semja um við þá, séu í samræmi við ákvarðanir bankaráðs, jafnvel þótt þær séu birtar opinberlega og liggi frammi í bankaútibúum.

Með tilliti til stöðuumboðs Stefáns og hve óvenjuleg og um leið óskynsamleg væri lánveiting hárra fjárhæða í því formi, sem Stefán hefur lýst fyrir réttinum og stefndi byggir á, verður að gera ríkar kröfur um sönnun, til þess að unnt sé fallast á þá staðhæfingu stefnda, að millifærslur fjármuna stefnanda yfir á aðra reikninga í þágu starfsmannsins hafi verið persónuleg lánveiting. Er þá einnig haft í huga, að upplýst verður að telja, að stefnandi hafi aldrei veitt umræddum fjármunum viðtöku, heldur hafi tilfærslur fjármunanna farið fram innan veggja bankans.

Við mat á framburði Stefáns Hjaltsted, Jónatans Ólafssonar og Jóns Þórissonar verður að horfa til tengsla Stefáns við málsefnið og hugsanlegra hagsmuna Jónatans og Jóns af málsúrslitum, sökum þess að þeir eru í þjónustu stefnda. Gegn þeirri staðhæfingu stefnanda, að aldrei hafi komið til álita að lána þjónustustjóra stefnda umrædda fjármuni persónulega, mótmælum hans gegn framburði framangreindra manna og með hliðsjón af skattframtölum hans frá árunum 1989–1991, sem stefnandi lagði fram að áskorun stefnda, þar sem taldar eru fram sem innstæður hjá stefnda 1.350.000 kr. árið 1989, 2.585.000 kr. árið 1990 og 3.765.000 kr. árið 1991, verður að telja, að stefnda hafi ekki tekist nægileg sönnun þess, að stefnandi hafi sjálfur tekið féð út eða lánað það einhverjum öðrum. Þykir þá ekki skipta máli, þótt stefnandi hafi ekki lagt fram hefðbundin tölvuritun reikningsyfirlit í nafni bankans, enda afhenti starfsmaður stefnda honum reglulega yfirlit yfir innstæður hans. Samkvæmt þessu og með gagnályktun frá 1. mgr. 11. gr. laga um samningsgerð, umboð og ógilda löggæringa verður því að fallast á, að stefnda beri að greiða stefnanda 4.258.071 krónu í samræmi við yfirlit útreiknings fyrrum þjónustustjóra stefnda.

Stefndi hefur mótmælt þeirri kröfu stefnanda, að stefnukrafa hans beri

dráttarvexti frá 1. október 1992. Hvorki verður ráðið af gögnum málsins né framburði stefnanda og fyrrum þjónustustjóra stefnda, að sérstaklega hafi verið um það samið, að stefndi greiddi stefnanda framangreinda fjárhæð þann dag. Samkvæmt 3. mgr. 9. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 er því fyrst heimilt að reikna dráttarvexti frá þeim tíma, er mánuður var liðinn, frá því að stefnandi krafði stefnda sannanlega um greiðslu fjárhæðarinnar. Stefnandi hefur lagt fram ljósrit bréfs til stefnda, sem er dagsett 17. maí 1994, þar sem hann óskar þess, að stefndi gangi frá uppgjöri á kröfu sinni á hendur stefnda í vikunni 30. maí til 3. júní 1994. Stefndi hefur ekki mótmælt því, að sér hafi borist þetta bréf, og þykir því rétt að miða upphafstíma dráttarvaxta við 3. júní 1994.

Eftir niðurstöðu málsins skal stefndi greiða stefnanda málskostnað, sem þykir hæfilega ákveðinn 450.000 kr.

Dóminn kvað upp Friðgeir Björnsson dómstjóri.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Íslandsbanki hf., greiði stefnanda, Árna Guðjónssyni, 4.258.071 krónu með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga frá 3. júní 1994 til greiðsludags og 450.000 kr. í málskostnað.
